

Marsai Viktor¹

Pénzváltó Nikolett: Törökország orosz rulettje. MCC Press, Budapest, 2022.

Sosem hálás feladat egyes országok külpolitikai kapcsolatairól írni. Pedig látszólag mi sem egyszerűbb ennél: megnézzük a szerződéseket, a külkereskedelmi mérlegeket és csúcstalálkozókat, az egyes stratégiai dokumentumokat (már amennyiben azok nyilvánosak), és nagyjából kész is a munka. Vagy mégsem?

Az elmúlt évtized talán legfontosabb felismerése, amire eljuthattunk, hogy nem értjük a nem nyugati hatalmak motivációit és érdekeit – gyakran még akkor sem, ha azok a közvetlen szövetségeseink például a NATO-ban, és olyan nagy múltú államalakulatok, mint a kontinensek, civilizációk és kultúrák határán fekvő Törökország. Nem is beszélve arról, ha ezt a viszonyt kiegészítjük Európa másik „beteg emberével”, Oroszországgal.

Pénzváltó Nikolett mégis veszi a fáradságot, hogy megvizsgálja az Európa szempontjából kiemelkedő jelentőségű két hatalom kapcsolatának természetét – mégpedig úgy, hogy bemutatja azt az általános török keretrendszert, amelyben a Moszkva–Ankara-viszony értelmezhető. Azokat a történelmi tapasztalatokat, amelyek alapjaiban határozzák meg Törökország hozzáállását a külvilághoz; a Tanzimat- és Sévres-szindrómákat, amelyek során az ország azt érezte, hogy a nyugati modernizációs és politikai eszmék örve alatt elárulták és meggyengítették, területi integritása sérült, és amely traumák mind a mai napig meghatározzák a török gondolkodást – vagy, ahogy a szerző definiálja, a stratégiai kultúrát.

Különösen ebben a kontextusban érdekes Oroszország szerepe. Az elmúlt évek közeledését Ankara és Moszkva között sokan értelmezik az új nagyhatalmi versengés keretében, beillesztve azt egyfajta Nyugat-ellenes ideológiai szövetség kontextusába. E magyarázat szerint semmi más nem történik, mint hogy két, az Egyesült Államok és szövetségeseinek hegemoniájával elégedetlen kelet-európai hatalom szövetkezik globális és regionális pozíciói megerősítéséért.

Pénzváltó Nikolett azonban rámutat arra, hogy az orosz–török viszony nagyon is pragmatikus alapokon nyugszik. Ankarának szüksége van az orosz energiahordozókra és a turistákra gazdasága számára. Ugyanakkor egyes regionális konfliktusok kapcsán, mint a szíriai válság, szintén jól jön a felek közti koordináció az eszkaláció és az érdeksérelem elkerülése végett. Ugyanakkor az is látszik, hogy Törökország nem riad vissza a konfrontációtól sem, ha érdekei úgy kívánják. Bár ennek esetenként megvan az ára, amint az megmutatkozott a SZU-24-es incidens kapcsán, a felek meglepően konszolidált módon támogatták az egymással ellentétes oldalakat Líbiában, Szíriában, a hegyi-karabahi konfliktusban – vagy épp Ukrajnában, aminek kapcsán a kisázsiai állam nem fogadja el

¹ Marsai Viktor a Migrációkutató Intézet igazgatója és a Nemzeti Közszolgálati Egyetem habilitált egyetemi docense.
E-mail: marsai.viktor@uni-nke.hu

az orosz területi igényeket. Ezek után különösen izgalmas, hogy a 2016-ra – legalábbis a közel-keleti térségben – részlegesen elszigetelődő Ankara számára épp Moszkva tette lehetővé a visszatérést a tárgyalóasztalhoz, és segítette elő a „zéró konfliktus a szomszédokkal” politikájának újramegzését – még ha az eddig meglehetősen szerény eredményeket is ért el.

A szerző részletesen tárgyalja a török politikai vezetés és közvélemény Nyugat-, elsősorban Amerika-ellenes attitűdjét. Ugyanakkor arra is világosan rámutat, hogy erre épp a nyugati védőernyő árnyékában van lehetőség: Törökország számára történelmileg nem az Egyesült Államok vagy Franciaország jelenti az elsődleges fenyegetést, hanem Oroszország, amely az elmúlt évszázadokban számos háborút indított a kisázsiai hatalom ellen. Ezért épp a NATO által biztosított kollektív védelem teszi lehetővé, hogy Ankara minimális kockázatot vállalva konfrontálódhasson bizonyos ügyekben Moszkvával, tudva, hogy szövetségesei kiállnak mellette – ahogy történt az az orosz vadászbombázó 2015-ös lelövése után. Sőt, a másik oldalról nézve szövetségesei elismerik Törökország befolyását és érdekeit a Közel-Keleten, amelyen keresztül a NATO is hatást gyakorolhat a régióra. Nem véletlen, hogy ezen kölcsönösség jegyében valójában egyik fél sem gondolkozik a szakításon – még olyan kiélezett ügyek kapcsán sem, mint az Sz-400-as légvédelmi rakétarendszerek beszerzése vagy az F-35-ös programban való török részvétel felfüggesztése.

Mégis, Pénzváltó könyvét olvasva az is látszik, hogy a Nyugatnak lenne mit tanulnia a Törökországgal való bánásmódról. Lehetne például kevésbé arrogáns és megértőbb Ankarának a bel- és külföldi kurd kisebbségekkel szembeni gyanúja felé. Ugyanakkor a jelenlegi török vezetésnek is tanúbizonyosságát kellene adnia, hogy a rezsimbiztonság és -túlélés felett vannak fontosabb érdekei is – például az ország jólétének és prosperitásának fenntartása.

A hat nagy fejezetre tagolt kötet rendkívül olvasható. A szerző biztos kézzel vezet keresztül bennünket a török–orosz kapcsolatok történetén, annak jelenén, az ötödik fejezetben kiterjesztve ezt az Egyesült Államok szerepére a felek közti viszony alakulásában, különös tekintettel az Sz-400-as rendszer beszerzésére, illetve az F-35-ös programra. A szöveg megértését ábrák, térképek, grafikonok segítik. Talán itt lehet megfogalmazni egy kisebb kritikát a kötet kapcsán: nevezetesen, hogy a fekete-fehér ábrák színekódjainak felfejtése olykor nem egyszerű feladat, szerencsésebb lett volna ezeket színesben közölni.

Összességében elmondható, hogy hiánypótló mű született annak megértésére, milyen érdekek és ellenérdekek is formálják Ankara és Moszkva kapcsolatát: melyek annak lehetőségei, és hol húzódnak az együttműködés világos határai. Éppen ezért reméljük, hogy a kötet hamarosan nemcsak magyar, hanem angol nyelven is olvasható lesz.